
MEGKURTÍTOTT SZOCIÁLIS ELLÁTÁSOK: A „MUNKAALAPÚ TÁRSADALOM”

---

*Szociálpolitikai diskurzusok, társadalmi attitűdök, nemzetközi
kitekintés*

2015. április

Political Capital

A tanulmányt a Friedrich Ebert Stiftung támogatta.

Köszönetnyilvánítás

Tanulmányunk véglegesítéséhez nyújtott szakmai segítségéért és javaslataiért külön is szeretnénk köszönetet mondani Szikra Dorottyának, az ELTE TáTK adjunktusának.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
Vezetői összefoglaló	6
Nemzetközi környezet.....	7
Szociálpolitikai diskurzusok	7
A globális gazdasági válság hatása.....	8
A szociálpolitikai változások társadalmi következményei	9
Magyarországi helyzetkép.....	12
Szociálpolitikai diskurzusok	12
A válság és a szociálpolitikai intézkedések magyarországi hatása	14
A szubjektív anyagi helyzet megítélése	18
Társadalmi attitűdök	20
A szegénység elterjedtségéről	20
Az egyenlőtlenségek és a szegénység magyarországi kezeléséről	21
Az állam szerepéről.....	22
Az Európa 2020 stratégia szegénységgel kapcsolatos hazai céljai.....	25
Melléklet I.: A szakmai workshop tapasztalatai	28
Melléklet II.: A kormány által vállalt intézkedések a 2014-es Nemzeti Reform Programban .	33
Források.....	37

Bevezetés

2015. március 1-jével – egy évek óta tartó folyamat részeként – átalakult újabb változások léptek hatályba a szociális támogatási rendszerben. Több segélyezési forma megszűnt, új elnevezést kapott vagy máshonnan igényelhető, mint eddig. A változtatások után szociális támogatásokat két helyről kérhetnek majd az érintettek: egyrészt a járásoktól, másrészt a helyi önkormányzatoktól; előbbiektől a jövedelemkompenzáló, míg utóbbiaktól a kiadáskompenzáló támogatások igényelhetők.

A járási - jövedelemkompenzáló - támogatásokat közvetlen állami költségvetési forrásból fizetik ki az arra jogosultaknak. Ez azt is jelenti, hogy ezeknek a támogatásoknak a megállapításába az önkormányzatoknak nincs beleszólása, tehát a jövőben egyetlen település sem kötheti speciális feltételekhez azok kifizetését, az már teljes egészében a járási hivatalok hatáskörébe tartozik. Ebbe, a járási hivatalok által nyújtott támogatási körbe tartozik az eddig is létezett foglalkoztatást helyettesítő támogatás (fht), ami a korábbi szociális segélyt váltja fel, és tipikusan a közmunkásoknak jár arra az időszakra, amikor nem tudnak részt venni a közfoglalkoztatásban. Járási támogatás lett a rendszeres szociális segély helyébe lépő egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás (46 600 forint), az időskorúak járadéka (22 800 - 37 500 forint), az (alap- és emelt összegű, valamint a kiemelt) ápolási díj (29 500, 44 250, 53 100) és az alanyi közgyógyellátás (legfeljebb 12 ezer forint havonta). Az e támogatásokhoz való jogosultságot a járási hatóságok állapítják meg országosan egységes elvek alapján.

A településeket tekintve valamennyi korábbi önkormányzati támogatási és segélyezési forma (lakásfenntartási támogatás, adósságkezelési támogatás, méltányossági ápolási díj, méltányossági közgyógyellátás, helyi segély) megszűnt és egységes elnevezést kapott (települési támogatás). Ennek a - kiadáskompenzáló célú - támogatásnak a keretében az önkormányzatok szabadon dönthetnek arról, milyen élethelyzetekre adnak támogatást. Az önkormányzatoknak a szociális törvényben ugyanakkor előírták, hogy helyi rendeletükben kötelességük - átmeneti veszélyhelyzet esetére - a krízissegély lehetőségét biztosítani rendkívüli települési támogatás elnevezéssel. A települési támogatásokhoz, segélyekhez a legtöbb (mintegy 3 ezer) településen az állam forrást biztosít, így az önkormányzat nem hivatkozhat arra, hogy nincs pénze segélyezésre. A legtöbb helyi adóbevételt beszedő 261 településnek (köztük az összes budapesti kerületnek) azonban saját forrásból kell megoldania a segélyezést, de a kevésbé gazdag önkormányzatoknak is - az adóbevételük nagyságának függvényében - részt kell vállalniuk a segélyezésből.

Mindezzel párhuzamosan a szociális keret a 2015-ös költségvetésben összességében csökken: 2014-ben 933 milliárd forintot különítettek el erre a célra, míg 2015-ben 900 milliárd forint jut. Ez a folyamat azonban nem most kezdődött, hanem jóval 2010 előtt. A szociális ellátások csökkenése nem független a Magyarországon 2006-ban megindult megszorításoktól, majd a 2008-as globális gazdasági válság hatásaitól, illetve a 2010-től kiépített Orbán-rendszer társadalompolitikájától. Tanulmányunk e folyamat hátterének

leírásához kíván adalékokat nyújtani a nemzetközi környezet, a szociálpolitikai diskurzusok, valamint a szegénység kezelésére vonatkozó társadalmi attitűdök, illetve a társadalmi következményeket bemutató kutatások rövid összefoglalásával.

Vezetői összefoglaló

- A gazdasági válság jelentős kihívások elé állította a jóléti államokat és jelentős átalakulásra kényszerítette a szociális politikát és segélyezési rendszereket. Ugyanakkor a szociális kiadások sok helyen mégis nőttek, hiszen a válság miatt megugrott a rászorulóknak száma. Az EU szintjén 125 millióan vannak kitéve a szegénység kockázatának a gazdasági válság okozta problémák következtében.
- A Pew Research Center szerint a válság után a GDP arányában mért szociális kiadásokat tekintve a legnagyobb csökkenés Magyarországon és Észtországban történt (mintegy 2,3 százalékponttal), ezt követi Írország (2 százalékponttal) és Görögország (1,9 százalékponttal). Az OECD 2014-es, friss adatai alapján az európai OECD tagországok között Magyarország a középmezőnyben helyezkedett el – a GDP-hez viszonyított szociális kiadások tekintetében. A válság európai begyűrűzése előtti adatokkal összehasonlítva elmondható azonban, hogy a 24 ország közül 23-ban emelkedtek a GDP-arányos szociális kiadások. Egyetlen kivétel volt, Magyarország, ahol a 2007-es 22,9 százalékos értékhez képest 2014-re 22,1 százalékra csökkent a mutatószám. Jellemző és a politika hiteltelenségének okáról sokat mond, hogy mindeközben a meghatározó politikai szereplők Magyarországon megszorítás-ellenes politikai kommunikációt folytattak.
- A hazai politikai közbeszédben az egyik legfőbb vita arról zajlik évek óta, hogy egyáltalán nőtt-e a szegénység. A szegénység mértékének és változásának megítélésén túl élénk politikai vita zajlik az Orbán-kormány 2010 óta megvalósított szociálpolitikai lépéseiről is. A kormányzati kommunikáció szerint e szociálpolitikai célja a „munkaalapú társadalom”, azaz a teljes foglalkoztatottság megteremtése, amihez át kellett alakítani a támogatási rendszert. Ezzel szemben a különböző baloldali ellenzéki szereplők az elmúlt években az egyik legfontosabb problémaként igyekeztek kezelni a szegénység és a szociálpolitika kérdését. A jobboldallal szemben élesen bírálták a kormány intézkedéseit, főként a közmunka-rendszert és a segélyezés átalakítását. Ám az egymástól is nagyon eltérő szociálpolitikai álláspontokat és programokat baloldali szereplőknek még csak kommunikációs szempontból sem sikerült politikai áttörést elérniük ezen a téren. Ma leglátványosabban a Párbeszéd Magyarorszáért az alapjövedelem kezdeményezése, az LMP pedig a „dolgozói szegénység” fogalmának bevezetése révén igyekszik középpontba állítani a szociális kérdést a pártpolitikai térben, de hogy ezek a próbálkozások mennyire lesznek sikeresek az ma még nem látható.
- Társadalmi igény lenne a változásra, a szegénység és az egyenlőtlenségek kezeléséről ugyanis meglehetősen rossz véleménnyel van a hazai lakosság. A 2014. júniusi Eurobarometer kutatás során a megkérdezettek bő háromnegyede tartotta valamilyen szinten rossznak a helyzetet ebben a tekintetben (36 % nagyon, 42 % inkább rossznak).

Nemzetközi környezet

Szociálpolitikai diskurzusok

Európában az államok szűkülő gazdasági-pénzügyi mozgástere, a kedvezőtlen demográfiai trendek, a modern életviteli sajátosságok és neoliberális ideológiát követő döntéshozók, illetve véleményformálók már korábban megkérdőjelezték a jóléti állam és bőkezű szociális rendszerek szerepét és fenntarthatóságát. E problémákkal kapcsolatban számos szociálpolitikai diskurzus zajlott és zajlik, ráadásul ezeket a 2008-ban kezdődő világgazdasági válság is felerősítette.

- Az egyik legfontosabb vita az öregedő társadalom problémája körül zajlik. A társadalombiztosítási rendszereket óriási kihívás elé állítja az aktív életciklus lerövidülése és passzív életciklus meghosszabbodása. Miközben ugyanis a fiatalok később lépnek a munkaerőpiacra, magasabb várható élettartam miatt tovább támaszkodnak az időskorúak a nyugdíjrendszerre. Ez Európa-szerte problémát jelent, és szociális feszültségeket is okoz, hogy az egyre növekvő számú nyugdíjast egyre kevesebb munkaképes állampolgár tartja el.
- Az öregedő társadalomról zajló politikai vitákban pedig gyakran összekapcsolódik a demográfia, a szociálpolitika, valamint a bevándorlás kérdésköre. Így alakul ki a „jóléti turizmusról” szóló diskurzus, amelyben az a félelem fogalmazódik meg, hogy Európai Unión belüli szabad mozgáshoz való jog, valamint az EU-n kívülről érkező induló migráció a fogadó ország szociális hálójához való hozzáférés végett történik.¹ Ez a diskurzus szorosan köthető a gazdasági krízishez is. A „jóléti turizmus” némely országban akkora nyugtalanságot váltott ki, hogy osztrák, német, holland és angol közös felhívás érkezett az EU Tanácsának Elnökségéhez a „jóléti turizmus” elleni fellépésre. Bár az Európai Bizottság elutasítóan reagált a felhívásra, a szociális juttatásokra való jogosultságot korlátozó és szigorító lépések több tagállamban történtek, és továbbiakban is terveznek hasonlókat. Angliában és Németországban mindez szoros kapcsolatban áll a bevándorlás általános ellenzésével, és azokkal a törekvésekkel, melyek annak visszaszorítására irányulnak. Ezek a lépések társadalmi feszültségekhez vezetnek az egyes országokon belül és az EU szintjén is. E diskurzus másik oldala, amikor éppen a demográfiai problémák megoldása miatt hangzanak el bevándorlás melletti (és nem elleni!) érvek. Így például számos kutatás kimutatta, hogy a bevándorlók munkája és befizetései nélkül már összeomlott volna az angol jóléti rendszer.
- A következő fontos diskurzus a növekvő egyenlőtlenséggel, szegénységgel és társadalmi kirekesztéssel kapcsolatos. Ennek vonatkozásában a Nemzetközi Valutaalap egyik friss tanulmánya² például arra hívja fel a figyelmet, hogy a szakszervezetek szerepének

---

¹http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130634/LDM_BRI%282013%29130634_REV1_EN.pdf

²<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/03/jaumotte.htm>

csökkenése az elmúlt évtizedekben együtt járt felső társadalmi rétegek jövedelmének növekedésével. A gazdaság szerkezetének átalakulása, a hagyományos osztályok és érdekképviselők átalakulása, háttérbe szorulása tehát befolyásolja a jövedelmek megoszlását a társadalom egyes rétegei között.

- Kiemelt diskurzus zajlik Európa-szerte az ún. „elveszett generáció” sorsáról is. A fiatal munkanélküliek ugyanis kritikus problémát jelentenek több európai országban, főleg Spanyolországban, Görögországban, Portugáliában és Olaszországban, de Írországot, Franciaországot és Nagy Britanniát is említhetjük. A válság nyomán alkalmazott megszorító intézkedések ráadásul több államban elmélyítették a gazdasági zuhanást, miközben az érintett fiatalok számára nem adatott meg olyan erős szociális háló, amire a korábbi generációk támaszkodhatnak. Ennek következtében több uniós tagállamban politikai tömegmozgalmak épülnek egy fiatal, „új baloldali” nézetek való társadalmi bázisra, amely a jóléti állam újjáépítését követeli. Ilyen például Spanyolországban a Podemos, vagy Görögországban a nemrég kormányra került Syriza.
- Végül pedig sok szó esik Európában arról is, hogy sok országban egyre negatívabb a társadalmi hozzáállás a szociális segélyekhez, és erősödik a segélyben részesülők stigmatizációja.³ Sokszor a baloldali pártok, így például Nagy-Britanniában a Labour szavazói is negatívan tekintenek a jóléti államra és segélyezés bizonyos formáira.

A globális gazdasági válság hatása

A 2008-as globális gazdasági krízis hatására több európai ország reformokat vezetett be, amelyek mélyen hatottak a szociális politikákra. Nem beszélhetünk azonban egységesen „megszorító” politikáról. Ahol viszont mégis ezt alkalmazták, az sok helyen – többek között – magával vonta:

- a minimálbér-csökkentést,
- a bónuszok csökkentését,
- a nyugdíjak csökkentését és a korhatáremelést,
- a végkielégítések csökkentését,
- a szabadnapok csökkentését,
- az elbocsátási szabályok könnyítését,
- a munkanélküli-ellátások időtartamának és összegének csökkentését,

---

³ <http://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/scrounging-off-the-state-hardening-attitudes-toward-welfare-and-its-recipients/>

- a kollektív szerződések alkalmazhatóságának korlátozását,
- a jóléti juttatások csökkenését,
- részmunkaidős és ideiglenes munkaformák bővítését.⁴

Több déli országban, így Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Görögországban a gazdasági helyzet rendezése érdekében csökkentették az állami kiadásokat olyan alapvető területeken, mint az egészségügy, az oktatás és a szociális juttatások, mint a munkanélküli-támogatások és a nyugdíjak.

Összességében, a gazdasági válság jelentős kihívások elé állította a jóléti államokat és jelentős átalakulásra kényszerítette a szociális politikát és segélyezési rendszereket. Ugyanakkor a szociális kiadások sok helyen mégis nőttek, a hozzáférést pedig könnyítették, hiszen a válság miatt megugrott a rászorulóknak száma. Az EU szintjén 125 millióan vannak kitéve a szegénység kockázatának a gazdasági válság okozta problémák következtében. Így például az északi jóléti modellt követő Dániában a közkiadások a GDP 51%-ról 58%-ra emelkedtek, holott a reformok itt is bekövetkeztek: például már 2006-ban emelték a nyugdíjkorhatárt (65-ről 67-re), 2010-ben 2 évre csökkentették a munkanélküli segély juttatásának maximális időtartamát, 2011-ben pedig elindították a korai nyugdíjazás lehetőségének megszüntetését.

A szociálpolitikai változások társadalmi következményei

A Pew Research Center szerint⁵ a legtöbb fejlett országban a megszorítások ellenére növekedtek a szociális és jóléti kiadások a pénzügyi válság alatt és után. Franciaország költötte a legtöbb pénzt a szociális és jóléti programokra a GDP arányában, ugyanakkor érdekes, hogy épp a franciák támogatták a legerősebben a kormányzati kiadások csökkentését, mint gazdasági problémákra adott választ.

Az OECD adatai ugyancsak azt mutatják, hogy emelkedés volt az állami szociális kiadásokban 2009-ben, amikor a vizsgált 29 ország átlaga a GDP 23,6% -ra emelkedett 20,8%-ról az előző évhez képest. Azóta az állami szociális kiadások a GDP arányában ismét csökkentek a 29-ből 16 országban.

⁴<http://www.europeaninstitute.org/index.php/ei-blog/148-april-2012/1579-eu-austerity-and-reform-a-country-by-country-table-updated-may-3>

⁵<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/08/19/public-social-expenditures-falling-in-most-countries-but-still-above-pre-crisis-levels/>

Matsaganis és Leventi (2014)⁶ átfogó értékelést adott a társadalmi válság hatásáról Portugáliát, Spanyolországot, Olaszországot és Görögországot vizsgálva. Különösen arra voltak kíváncsiak, hogy a válság milyen hatással volt szegénységre. Összességében szerintük a legtöbb vizsgált országban a szegénység nőtt, és a megszorító intézkedések voltak legnagyobb részt felelősek ezért az emelkedésért.

Petmesidou és Guillén (2015)⁷ arra a következtetésre jutottak, hogy az egyik legfontosabb kérdés a megszorító intézkedésekkel kapcsolatban a „szociális Európa” fennmaradása. Szerintük ugyanis veszélyben van az európai szociális modell, amely meghatározója az európai identitásnak. Ezen kívül a megszorító intézkedések az EU 2020 stratégiája ellen is szólnak, amely a szegénység látványos csökkentését tűzte ki célul. A tanulmány szerint riasztó, hogy a növekvő szegénység és a bizonytalanság nemcsak a gazdaságilag gyenge országokra jellemző, hanem minden országra. A legújabb adatok azt mutatják, hogy – a már említetteknek megfelelően – mintegy 125 millió embert, azaz az EU lakosságának 25 százalékát fenyegette a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázata 2012-ben. Ennek a tanulmány szerint a munkanélküliség növekedése, az előregedő társadalom és az alacsony bérek a fő okai.

Anglia példája sokatmondó a válság hatásai kapcsán. A brit jóléti állam az elmúlt évek legnagyobb megszorításain ment át.⁸ Az intézkedéseket sok szinten vezették be: a legtöbb jóléti juttatást lényegében befagyasztották, több juttatást eltöröltek, megadóztatták a lakhatási támogatást, némely támogatásra felső határt is szabtak és csökkentették a jogsegélyek igénybe vehetőségét is. Ennek következtében több mint kilenc millió család veszített átlagosan 165 £-ot évente és becslések szerint 80.000 háztartást fenyegetett a hajléktalanná válás kockázata. A kormány által is elismert számok alapján egy millió kiskorú került a szegénységbe. A megszorítások magasabb munkanélküliséghez és reálbérek csökkenéséhez vezettek.⁹

A brit Hajléktalansági Monitor (Homelessness Monitor) szerint a hajléktalanság szélén álló emberek száma gyorsan emelkedett 2014-ben, de a tendencia észrevétlen volt a politikusok, illetve a média számára. Az érintettek a korábbiakhoz képest gyakrabban fordulnak informálisan a hajléktalanokat segítő szervezetekhez pénzügyi támogatásért és hiteltanácsadásért, hogy ne kerüljenek az utcákra. A tanulmány azt is hangsúlyozza, hogy sokan „láthatatlan hajléktalanok”, azaz otthonuk elvesztése miatt családtagokra és ismerősökre vannak utalva. A lakhatási támogatás csökkentése nagyban hozzájárult tehát a kilakoltatásokhoz, vagy bérleti szerződések megszüntetéséhez.

---

⁶ Matsaganis, M. & Leventi, C. (2014) The distributional impact of austerity and recession in Southern Europe, South European Society & Politics (special issue, edited by M. Petmesidou & A. Guillén), vol. 19, no. 3, 393-412.

⁷ http://www.ose.be/files/publication/OSEPaperSeries/Petmesidou_Guillen_2015_OseResearchPaper18.pdf

⁸ <http://www.globalresearch.ca/demise-of-britains-welfare-state-largest-ever-welfare-cuts-millions-of-families-affected/5329716>

⁹ <http://www.globalresearch.ca/demise-of-britains-welfare-state-largest-ever-welfare-cuts-millions-of-families-affected/5329716>

A megszorítások mélyítették a szegénységet Nagy-Britanniában.¹⁰ A segélyezési programok reformja az 1,75 millió legszegényebb háztartásait szorította még mélyebb szegénységbe. 300.000 háztartást érintett a lakástámogatás, 920.000-et önkormányzati adótámogatás csökkentése és 480.000-at mindkettő érintett. A szegények stigmatizációja is felerősödött.¹¹

Mindezek után igen éles vádak érték a konzervatív-liberális brit kormányzatot. A Disability News Service szerint például 60 szakértői értékelést írtak ügyfelek halálával kapcsolatban 2012 februárja óta, és ezeket a halálozások segélycsökkentéssel hozták összefüggésbe. A kormány a halálesetek és segélycsökkentés közti kapcsolatot többször tagadta.

A nőkre ugyancsak aránytalanul hatott a segélyek jelentős csökkentése¹², főleg a családi adókedvezmények, és a többi gyermekgondozással kapcsolatos járulék és segély vonatkozásában. A segélyek csökkentésének e gender-aspektusáról uniós tanulmány¹³ is készült.

Az európai országokban alkalmazott válságkezelésnek némely esetben létezik azonban pozitív értelmezése is. Míg Nagy-Britannia a legtöbbször negatív példaként jelenik meg, addig például az egyik legkeményebb megszorítási politikát alkalmazó Észtország esetét nem minden esetben írják le negatív következményekkel járó útnak. Mert bár Észtországban a szociális kiadások csökkentése ugyancsak társadalmi felháborodást váltott ki, és a kormány válságát is magával vonta, az észt társadalom a legkeményebb megszorító intézkedések relatív nyugalommal fogadta. Juhan Parts észt gazdasági miniszter szerint "nagyon nehéz volt, de sikerült" végrehajtani egy pozitív eredményeket hozó csomagot.

A közszféra béreit csökkentették, beleértve azt is, hogy a miniszteri fizetéseket is 20 százalékkal, az átlagos köztisztviselőkéét 10 százalékkal vették vissza. Ezzel együtt természetesen a közszférában dolgozók bérei is csökkentek, a nyugdíjkorhatár emelkedett, és nehezebbé vált egészségügyi ellátások hozzáférhetősége, valamint lazították a munkahely-védelmi intézkedéseket, a munkavállalói jogokat, mégpedig olyan mértékben, hogy az Nyugat-Európában is hatalmas felháborodást váltott volna ki. Aidukaite (2013)¹⁴ mindezzel együtt azonban utólag azt mutatta ki, hogy a balti államok közül Észtország társadalombiztosítási rendszere a legátfogóbb és leginkább bőkezű a három ország összehasonlításában, különösen a családtámogatási rendszer. Ami a többi juttatást illeti, mint például a nyugdíj és a munkanélküli támogatás, Észtország ugyancsak vezető a régióban. A nyugdíjbiztosítási reform továbbá a legfenntarthatóbb rendszert eredményezte Európában.

---

¹⁰ Több Oxfam riport is erről ír, mint például a következő: <http://www.oxfam.org.uk/media-centre/press-releases/2014/04/almost-2-million-uk-households-pushed-deeper-into-poverty>

¹¹ <http://www.oxfam.org.uk/uk-poverty-blog/blog/2013/09/stop-attacking-the-welfare-state>

¹² <http://www.gov.scot/resource/0043/00432337.pdf>

¹³ http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474396/IPOL-FEMM_ET%282013%29474396_EN.pdf

¹⁴ <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/37/articles/1621/public/89-104.pdf>

Magyarországi helyzetkép

Szociálpolitikai diskurzusok

A hazai közéletben zajló pártpolitikai diskurzusok többnyire megmaradnak a szociális problémák felszínes kérdéseinél.

A pártpolitikai közbeszédben az egyik legfőbb vita arról zajlik évek óta, hogy egyáltalán nőtt-e a szegénység. Ezzel kapcsolatban pedig minden politikai szereplő megtalálja a saját érvelését alátámasztó statisztikai adatot. Jellemző példa volt erre, amikor Orbán Viktor miniszterelnök december 10-én a *Blikk* szerkesztőségében azt mondta¹⁵, hogy negyedmillióval csökkent a szegények száma.

Blikk: Miközben vitathatatlan gazdasági sikereket is elértek, egyre jobban terjed a szegénység Magyarországon. A középosztály megerősítésére koncentrálna magukra hagyják a leszakadókat?

Orbán: Az én véleményem ezzel ellentétes. A szegénységet különböző módokon méri, és ezeket rendszeresen összekeverik. A tények azt mutatják, hogy a szegénység csökken Magyarországon.

Blikk: Milyen tények? Az Eurostat adatai szerint egy év alatt százezerrel nőtt a szegénységnek vagy társadalmi kirekesztettségnek kitett magyarok száma, akik immár a lakosság 33,5 százalékát teszik ki. Ráadásul elmondható, hogy régióinkban is a leszakadók között vagyunk.

Orbán: Tény, hogy egyre többen élnek munkából, mint segélyből. És a közmunkáért kétszer annyit kapnak, mint a segélyért. Megjegyzem, hogy ön nem a legfrissebb Eurostat-adatokat használja. A számadatok ugyanis arról tanúskodnak, nemhogy nőtt a szegénység, hanem közel negyedmillióval csökkent, és sikerült a gazdasági válság előtti szint alá szorítani a nélkülözők arányát.

Noha a kormányzati kommunikáció azóta is használja a kormányfő által mondott adatot, a miniszterelnök valójában (1) összekeverte a KSH által 2014 november 26-án publikált statisztikát az Eurostat adatokkal, (2) rossz bázis évet nevezett meg és (3) csak egyetlen dimenziót emelt ki a szegénységre vonatkozó három fontos statisztikai mutató közül. A KSH szerint ugyanis azok a személyek vannak kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának, akik a három fő dimenzió (relatív jövedelmi szegénység, súlyos anyagi depriváció, nagyon alacsony munkaintenzitás) közül egyben vagy többen érintettek. 2013-ban Magyarországon a teljes lakosság 31,1%-át, azaz 3 millió 44 ezer embert érintett a relatív jövedelmi szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának legalább egy dimenziója, ami 2,4 százalékponttal, azaz 241 ezer fővel alacsonyabb a 2012. évinél. A legtöbbször erre hivatkozik tehát a kormány. Csakhogy Orbán Viktor szerint hiába sikerült a gazdasági válság előtti szint alá szorítani a nélkülözők arányát. Ez a KSH adatai szerint sem igaz, ugyanis a súlyos anyagi deprivációban élők aránya 2009-ben 21,6 százalék volt, 2010-ben 23,1%. 2013-ban pedig 23,9% volt, azaz még mindig magasabb a 2009-es szintnél. Az Eurostatnál is hasonló eredményeket láthatunk, az anyagi deprivációs ráta a 2008-as 18 százalékról 2013-ra 26,8 százalékra emelkedett.

¹⁵ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/orban-viktor-nem-vagyok-hive-az-alszenteskedesnek-video-2311443

A szegénység mértékéről folytatott vita jellemzően minden, a témával foglalkozó kutatásnál, illetve friss adatközlésénél megismétlődik. Várhatóan lezajlik majd a Társi nemrég publikált Háztartási Monitor jelentése kapcsán is.

A szegénység mértékének és változásának megítélésén túl élénk politikai vita zajlik az Orbán-kormány 2010 óta megvalósított szociálpolitikai lépéseiről is. A kormányzati kommunikáció szerint e szociálpolitikai célja a „munkalapú társadalom”, azaz a teljes foglalkoztatottság megteremtése, amihez át kellett alakítani a támogatási rendszert. A kormány fontos célnak nevezi azt is, hogy a rászorulóknak jusson a pénz, akik pedig visszaélnének vele, azok ne kapjanak támogatást. A korábbi rendszer megújításánál tehát fontos szempont, hogy igazságos, átlátható és visszaélésektől mentes legyen. A kormány érvelése szerint az új támogatási rendszerben emelkedik az állami támogatások összege. Az új támogatási rendszerben pedig senki sem maradhat ellátás nélkül, ugyanis a megfelelő adóerő-képességgel nem rendelkező önkormányzatok központi költségvetési forráshoz jutnak.

A mára második legnagyobb politikai erővé vált szélsőjobboldali Jobbik a szociálpolitikát tekintve számos ponton azonos nézeteket vall a kormányoldallal. A közmunkaprogramot részben a Jobbik is támogatja, azonban végzettség szerint differenciált, „közmunkabértáblával” rendelkező rendszert vezetne be. Jelentős eltérést jelent viszont a kormány programjától, hogy az álláskeresési járulékot 180-360 napos periódusra terjesztenék ki, a mindenkor minimálbér értékét pedig – az LMP-hez hasonlóan – a mindenkor létminimum összegéhez kötnék. A kisnyugdíjasok és kiskeresetűek számára szociális bankszámlát hoznának létre, 200 ezer forint jövedelem alatt az alapszolgáltatások biztosítására. A Jobbik programja külön kiemeli, hogy „a szociális problémák egyik megkerülhetetlen eleme a cigányság, a megélhetési gyermekvállalás, a családtámogatásokkal való visszaélések és a fokozódó, cigányok által elkövetett bűncselekmények” (!) visszaszorítása.

A különböző baloldali ellenzéki szereplők az elmúlt években az egyik legfontosabb problémaként igyekeztek kezelni a szegénység és a szociálpolitika kérdését. A jobboldallal szemben élesen bírálták a kormány intézkedéseit, főként a közmunka-rendszert és a segélyezés átalakítását. A követelések közül példaként említhető a családi adókedvezmény teljes mértékben kihasználhatóvá tételének ígérete az alacsonyabb keresetű társadalmi csoportok számára is, a progresszív adórendszer visszaállítása, a korengedményes nyugdíj részleges visszaállítása, valamint nyugdíjvédelem biztosítását a véglegesen rokkantak számára is. Ugyanakkor az egymástól is nagyon eltérő szociálpolitikai álláspontokat és programokat baloldali szereplőknek nem sikerült politikai áttörést elérniük ezen a téren. Jellemző például, hogy a Bajnai Gordon vezette politikai erő színrelépését megelőzte a Haza és Haladás Alapítvány által 2012 márciusában bemutatott, „Felemelkedés közös erővel” címet viselő szociálpolitikai program¹⁶ látványos bemutatása. Ám az erről folytatott nyilvános vita később elhalt. 2014-re a kormányoldal által képviselt rezsicsökkentés politikája

---

¹⁶ http://www.hazaeshaladas.hu/szocialpolitika/felemelkedes_kozos_erovel.html

a szociális tematikát hatékonyan elfojtotta a pártpolitikai szintéren, a baloldal a magyar társadalom rossz állapota és a növekvő szegénység ellenére sem tudta sajátjává tenni az ügyet.

A 2014-es választási kampányokra ugyancsak részletes szociálpolitikai programot az MSZP dolgozott ki az MSZP. A párt által korábban több körben meghirdetett program¹⁷ tartalma, annak ígéretei jelenleg is sokszor megfogalmazódnak a szocialisták kormányzati szociálpolitikát bíráló nyilatkozataiban. A szociális biztonsághoz való jogot ismét alkotmányos védelemben kívánják részesíteni. A program kitűzött célja, hogy jelentősen enyhítse a nyomort és a mélyszegénységet, a vagyoni- és esélyegyenlőtlenséget, mérsékelje a jövedelmi különbségekből eredő egészségügyi kockázatokat. Emellett deklarált cél, hogy az állam segítségével növekedjen a foglalkoztatás és a társadalmi felzárkózás, mobilitás esélye, megakadályozhatóvá váljon a végleges lecsúszás és elszegényedés, továbbá széles rétegek részesedhessenek a gazdasági növekedés előnyeiből. Miközben azonban a szocialisták a jelenleginél jóval bőkezűbb és kiterjedtebb szociális ellátást terveznek, a program kevés hangsúlyt fektet arra, hogy ennek költségvetési vonzatát bemutassák. Hiányzik annak részletezése, hogy a program megvalósítása milyen mértékű kiadásnövekedéssel járna, és ennek forrásait miből kívánják biztosítani olyan formában, hogy az a költségvetés fenntarthatóságát ne veszélyeztesse.¹⁸ Az MSZP legutóbbi szociálpolitikai kezdeményezése bírálja a segélyezési rendszer átalakítását. Szerintük szükséges a hét éve azonos összegű, jelenleg 28 500 forintos öregségi nyugdíjminimum 40 ezer forintra való emelésére 2015. július 1-jétől, mivel nagyon sok szociális juttatás ehhez van kötve. Úgy vélik, a járási szinten egységes rendeletet kell alkotni a lakhatási támogatásra, amelynek jelenlegi négyzetméterenként 450 forintos összegét 600 forintra kell emelni. Az MSZP azt is javasolja, hogy a települési támogatás szabályozása továbbra is önkormányzati feladat legyen, és egy bizonyos összegnél kevesebbet ne határozhasson meg az önkormányzat.¹⁹

Ma legradikálisabban a Párbeszéd Magyarorszáért az alapjövedelem kezdeményezése²⁰, az LMP pedig a „dolgozói szegénység” fogalmának bevezetése révén igyekszik középpontba állítani a szociális kérdést a pártpolitikai térben, de hogy ezek a próbálkozások mennyire lesznek sikeresek az pillanatnyilag még nem látható.

A válság és a szociálpolitikai intézkedések magyarországi hatása

Ha szociális kérdésekről folytatott szakpolitikai, illetve szakértői diskurzusokat tekintjük, akkor a legfontosabb téma a gazdasági válság hatásainak, illetve az 2008-2009 óta meghozott szociálpolitikai döntések következményeinek az elemzése.

¹⁷ http://mszp.hu/sites/default/files/ajanlat_magyarorszagnak_kongresszus20131019_0.pdf

¹⁸ <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Szeg%C3%A9nys%C3%A9g%20%C3%A9s%20szoci%C3%A1lis%20fesz%C3%BCts%C3%A9gek.pdf>

¹⁹ http://mszp.hu/video/emeljek_40_ezer_forintra_az_oregsegi_nyugdijminimumot

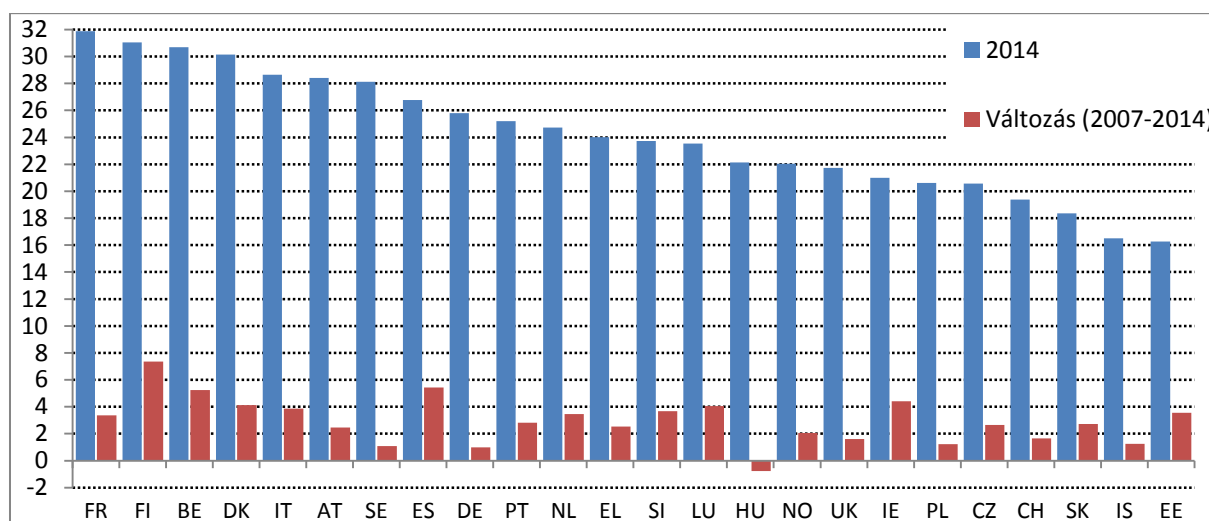
²⁰ http://parbeszedmagyarorszagert.hu/files/public/u363/mmaa_alapjovedelem_vitairat-final-2_0.pdf

Az Orbán-kormány 2010 és 2014 közötti szociálpolitikájáról eddig Szikra Dorottya adta a legátfogóbb elemzést a Journal of European Social Policy című folyóiratban publikált tanulmányában²¹ Írásában Szikra azt állítja, hogy az elmúlt négy év szociálpolitikai intézkedéseiben egyszerre volt felfedezhető egy neoliberális, egy neokonzervatív és egy etatista irány. Az intézkedéseket nagyon nehéz volt kibogozni a hagyományos szociálpolitikai keretek között. A szerző szerint egy markáns irány létezik, ez pedig a szegények büntetése. Európában ugyanis példátlan dolog, hogy semmiféle szociálpolitikai kísérlet nem történt a kormány részéről, hogy a válság hatását azoknál mérsékelje, akiket a leginkább sújtott.

Ezt támasztják alá az adatok is. A már idézett Pew Research Center szerint a válság után a GDP arányában mért szociális kiadásokat tekintve a legnagyobb csökkenés Magyarországon és az említett Észtországban történt (mintegy 2,3 százalékponttal), ezt követi Írország (2 százalékponttal) és Görögország (1,9 százalékponttal).

Az OECD 2014-es adatai alapján²² az európai OECD tagországok között Magyarország a középmezőnyben helyezkedett el - a GDP-hez viszonyított szociális közkiadások tekintetében. A válság európai begyűrűzése előtti adatokkal összehasonlítva elmondható azonban, hogy a 24 ország közül 23-ban emelkedtek a GDP-arányos szociális kiadások. Egyetlen kivétel volt, Magyarország, ahol a 2007-es 22,9 százalékos értékhez képest 2014-re 22,1 százalékra csökkent a mutatószám.

1. Ábra. Szociális kiadások az európai OECD tagállamokban (a GDP százalékában)

²¹ "Democracy and Welfare in Hard Times. The Social Policy of the Orbán Government in Hungary since 2010." In. Journal of European Social Policy, December 2014; 24 (5). 486-500.

²² OECD: Social spending is falling in some countries, but in many others it remains at historically high levels, 2014. november. <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>

Nem jó Magyarország régiós helyzete sem. A 2014-es Társadalmi Riport kötetben jelent meg Szívós Péter: *A magyar háztartások jövedelme és fogyasztása nemzetközi összehasonlításban: felzárkózás vagy leszakadás?*²³ című tanulmánya. Ennek összegző megállapítása az, hogy a korábban a visegrádi országokhoz viszonyított magyar előny (a csehek mögötti második hely) „elolvadt”: Lengyelország és Szlovákia is hazánknál sikeresebben emelte a lakosság jóléti szintjét. A jövedelmi egyenlőtlenségre fókuszáló indikátorok sem mutattak kedvező képet Magyarországról. A fentebb kiemelt két ország úgy hajtotta végre felzárkózási „nagy ugrását”, hogy közben az egyenlőtlenség is csökkent. A Magyarországra vonatkozó adatok ezzel ellentétes képet mutatnak, a felzárkózási sikertelenség az egyenlőtlenség növekedésével járt együtt. A szegénységre és kirekesztettségére vonatkozó indikátorok is a fentiekhez hasonló mintázatot követtek: a magyar trendek a legkevésbé biztatóak a térségben.

Ferge Zsuzsa a 2014. november 12-i Népszabadságban megjelent véleménycikkében²⁴ élesen bírálta a költségvetést és az Orbán-kormányt amiatt, mert a szegényeken helyzetén nemhogy nem javít, hanem inkább még ront. Ferge közel egymillió főre becsüli a nehéz helyzetben lévők számát. Megfogalmazása szerint *„Magyarországon 2014 szeptemberében 7,6 millió 15 és 74 év közötti ember élt. Közülük (kerekítve): 200 ezer fő közmunkás – ha van jogosult felnőtt, kaphat az 50-70 ezer Ft keresete mellé 23 ezer Ft segélyt; 380 ezer fő nyilvántartott álláskereső munkanélküliből 170 ezer kap maximum 45 ezer Ft (családi) segélyt, 210 ezer (!) pedig semmilyen, de semmilyen ellátásban nem részesül; 130 ezer fő „passzív” munkanélküli, aki feladta a reménytelen és drága munkakeresést, és szintén nem részesül semmilyen ellátásban; legalább 150-200 ezer fő van még, akit kizárnak a munkanélküli-regisztrációból és a közmunkából, mert valamit vétett, vagy végleg lemondott önmagáról, vagy mert pénzhány, információhiány, fizikai-szellemi leépülés miatt képtelen a munkaügyi kirendeltségeken jelentkezni. Ez csaknem egymillió ember. (...) A kormány azt tervezi, hogy három év alatt az összes segélyt megszünteti. Az első lépést 2015-ben megteszik. Képtelenség ennek a hatását kiszámolni, de annyit bizvást állíthatunk, hogy 2018-ra e csoportok zömével, legkevesebb másfél millió emberrel, 400 ezer gyerekkel szemben olyan társadalmi ítélet születik, hogy nincs semmi szükség rájuk.”*

Az eddigieknél valamivel kedvezőbb képet mutat a Társadalmi Monitor Jelentések legfrissebb, 2015. április 7-én publikált kiadványa²⁵, mely részletesen beszámol a jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztettség jellemzőiről (Gábor-Szívós-Tátrai, 2015). A tanulmány legfontosabb megállapításai a következők:

- 2014-ben a magyarországi népesség 16,6%-a, 1,6–1,7 millió ember élt olyan háztartásban, melynek ekvivalens nettó jövedelme nem haladta meg a havi 78 ezer

²³ <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b324.pdf>

²⁴ <http://nol.hu/velemen/mit-hoz-a-koltsegvetes-szegenyek-gyereknek-1497935>

²⁵ Megjegyzendő, hogy a Társadalmi Monitor kutatói maguk is elismerik, hogy torzíthat a minta (nagyon gyanús, hogy tényleg torzít), mivel a legszegényebbeket nem érik el, illetve az adatokat épp az önkormányzati választások előtt vették fel.

forintot. 2012-2014 között a jövedelmi szegénységben élők aránya nem változott szignifikáns mértékben. Miközben a szegénység kiterjedtsége – a megelőző időszakban megfigyelt növekedést követően – változatlan maradt, annak mélysége 26%-ról 23%-ra csökkent az elmúlt két év folyamán.

- A szegénység valószínűsége legalább 50 százalékos volt 2014-ben a romák (69%), az inaktív vagy munkanélküli háztartásfővel élők (62%) és a sokgyermekes családok tagjai (50%) körében. Száz szegénységben élő személy közül harmincnégy gyermek vagy fiatal, tizenhárom pedig nyugdíjas korú.
- A kutatók kiemelik, hogy a szegényégi ráta változatlansága mellett jelentősebb, bár statisztikailag nem minden esetben igazolható változások is történtek a társadalmi-demográfiai csoportok egymáshoz viszonyított helyzetében. 2012 és 2014 között jelentősen megemelkedett a szegénység valószínűsége a sokgyermekes családok, a 65 év feletti, az egykeresős családok, valamint a női háztartásfővel élők körében. Ezzel szemben csökkent az olyan gyermekes háztartásokban, amelyekben a szülők mellett (is) más felnőtt is él és az egygyermekes párok alkotta háztartásokban élők, továbbá a gyermekek és fiatalok, valamint romák szegénysége. A jövedelmi szegénység változatlansága mellett, 2012 és 2014 között jelentősen csökkent a súlyos anyagi deprivációban (37%-ról 28%-ra) és a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya (15%-ról 9%-ra). Míg azonban a súlyos anyagi depriváció csökkenése elsősorban a legszegényebbeknél jobb, esetenként lényegesen jobb helyzetben lévők kockázatának javulásából fakad, addig munkanélküli háztartásokban élők arányának csökkenése az alacsonyabb státuszú, magas szegényégi kockázatú csoportokban éreztette hatását.
- A három fő mutatószám, a jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció és a nagyon alacsony munkaintenzitás által érintett népesség arányaiban történt változások eredményeként jelentősen csökkent a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya: míg 2009-ben és 2012-ben is a népesség nagyjából kétötöde, 42-43%-a tartozott ebbe a körbe, addig 2014-ben már csak 35%-uk.
- A súlyos anyagi deprivációban élők arányának 2012 és 2014 közötti csökkenése mindenekelőtt a viszonylag alacsony szegényégi kockázatú csoportokat érintette: az érettségizett vagy diplomás háztartásfővel élőket, a fővárosiakat, az egy- és kétgyermekeseket, valamint a magas munkaintenzitású háztartások tagjait. Ezzel szemben az alacsony iskolázottságúak, a községekben élők, a sokgyermekesek, az alacsony vagy nagyon alacsony munkaintenzitásúak körében az egyébként magas deprivációs ráta nem csökkent. Összességében megállapítható, hogy az alsó középosztály és a középosztály helyzete javult, anyagi, pénzügyi kiszolgáltatottsága csökkent.
- A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők arányának 2012 és 2014 között megfigyelt jelentős csökkenése jellemzően a magas szegényégi kockázatú csoportokban történt: alacsony iskolázottságúak, városokban és községekben élők, sokgyermekes és az olyan gyermekes családokban, amelyekben a szülőkön kívül más

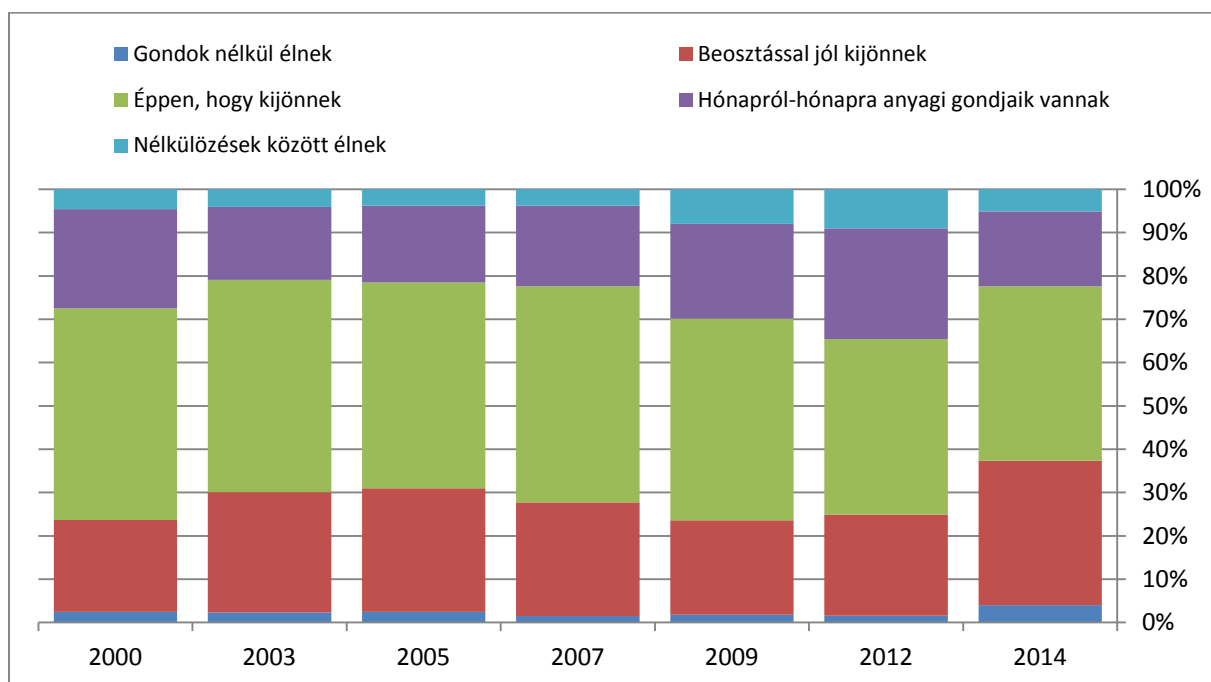
felnőtt (is) él. A legjelentősebb, mintegy 20 százalékpontos csökkenést a romák között figyelhető meg. Ez a folyamat feltehetően összefüggésben van az elmúlt időszak egyik legjelentősebb foglalkoztatás- és/vagy szociálpolitikai átalakításával, a közmunkaprogramok jelentős kiterjesztésével (és egyben a munkanélküli járadék rendszerének visszavágásával). Erre utal az egykeresős háztartások szegénységének növekedése is: amennyiben egy munkanélküli háztartásban valaki közmunkás lesz, javulás történik a munkaintenzitásban, ám a pótlólagos jövedelem nem elegendő a szegénységből való kikerülésre.

A tanulmány szerzői szerint a rendszerváltás óta szerzett tapasztalatok egyértelműen igazolják, hogy a nagy volumenű, erőteljes kormányzati lépések 'visszaköszönnek' az adatokban. Ez megfigyelhető volt például a 2002-2003-as jóléti expanzió és a 2006 és 2009 közötti megszorítások időszakában is. A 2010-es kormányváltás követő 2012-es adatfelvételben a pénzügyi és gazdasági válság hatása egyértelműen felülírt minden más folyamatot. A 2014-es eredményekben azonban, úgy tűnik, már jól tetten érhetőek a jelentősebb makrogazdasági folyamatok (pl. gazdasági növekedés megindulása a válságot követően, a foglalkoztatás bővülése, alacsony infláció, a reálkeresetek emelkedése) és társadalmpolitikai beavatkozások következményei (pl. közmunkaprogram kiterjesztése és a szociális és munkanélküli segélyrendszer ezzel összefüggő visszavágása, a családi adókedvezmények rendszerének bővítése, a közmuhszolgáltatások árainak csökkentése). A szegénységi ráta, de még inkább a súlyos anyagi depriváció és a nagyon alacsony munkaintenzitás változása valamint a fontosabb társadalmi-demográfiai csoportok szerinti megoszlása jól jelzi a folyamatok irányát, illetve azok nyerteseit és veszteseit.

A szubjektív anyagi helyzet megítélése

A Társi Háztartás Monitor 2000-től rendelkezésre álló idősorai (Gábos-Szívós-Tátrai, 2015) alapján kijelenthető, hogy a 2012-es adatfelvétel során voltak a legrosszabb helyzetben a háztartások Magyarországon. Akkor a népesség bő harmada (34,6%) küzdött anyagi gondokkal hónapról-hónapra, vagy élt nélkülözések között, miközben csupán negyedük jött ki jól beosztással, vagy élt gondok nélkül. Utóbbiak aránya 2014-re 37 százalékra emelkedett, ami a legmagasabb 2000 óta, előbbieké pedig 22 százalékra csökkent. Ez megegyezik a válság begyűrzése előtti utolsó, 2007-es felmérés során kapott értékkel.

2. Ábra: A szubjektív anyagi helyzet megítélése a magyar népesség körében, 2000-2014 (%)

Társadalmi attitűdök

A szegénység elterjedtségéről

A 2014 júniusában lekérdezett Eurobarometer kutatás (Special Eurobarometer, 2014) során a magyarok többsége (54%) úgy vélte, hogy a szegénység Magyarországon nagymértékben elterjedt. További 39 százalék szerint pedig eléggé elterjedt. Mindez azt jelzi, hogy a lakosság lényegében egyöntetűen úgy látja, elterjedt hazánkban a szegénység. Az öt évvel korábbi kutatással (Special Eurobarometer, 2009) összehasonlítva nem látszik érdemi változás. 2009-ben a megkérdezettek 96 százaléka látta elterjedtnak (51% nagymértékben, 45% eléggé) a szegénységet Magyarországon. Akkor ez a legmagasabb értéknek számított a tagállamok körében. A 2014-es 93 százalék ugyanakkor „csupán” az ötödik legmagasabb arány. Tehát 2009-2014 között csak a relatív pozíciónk változott, a lakosság nem érzékelt javulást a szegénység elterjedtségében.

1.Táblázat: Mennyire elterjedt a szegénység Magyarországon? (% , Eurobarometer kutatások)

	Nagymértékben elterjedt	Eléggé elterjedt	Kevésbé elterjedt	Egyáltalán nem elterjedt	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
2014. június	54	39	5	1	1	100
2009. szeptember	51	45	4	0	0	100

A részletes adatok elemzése során kiderül, hogy a szegénységet nem csak a szegények látják elterjedtnak. A kutatásban a társadalom alsóbb szintjein lévőknek a 95 százaléka, a magukat középső szintre helyezőknek a 92, míg a felső szintekhez tartozóknak is a 91 százaléka vélekedett úgy, hogy a szegénység elterjedt (nagymértékben, vagy eléggé) Magyarországon. Érdemi eltérés csak az elterjedtség mértékének megítélésében mutatkozik: az alsó szinteken lévőknek 61 százaléka szerint nagymértékben elterjedt a szegénység. A magukat magasabb szintekre soroltak között ennél kisebb, de még így is 50 százalékos arányokat kaptunk.

2.Táblázat: Mennyire elterjedt a szegénység Magyarországon? Vélemények egyes társadalmi csoportokban²⁶ (% , Special Eurobarometer 2014)

	Nagymértékben elterjedt	Eléggé elterjedt	Kevésbé elterjedt	Egyáltalán nem elterjedt	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
a társadalom alacsonyabb szintjén lévők	61	34	4	1	0	100

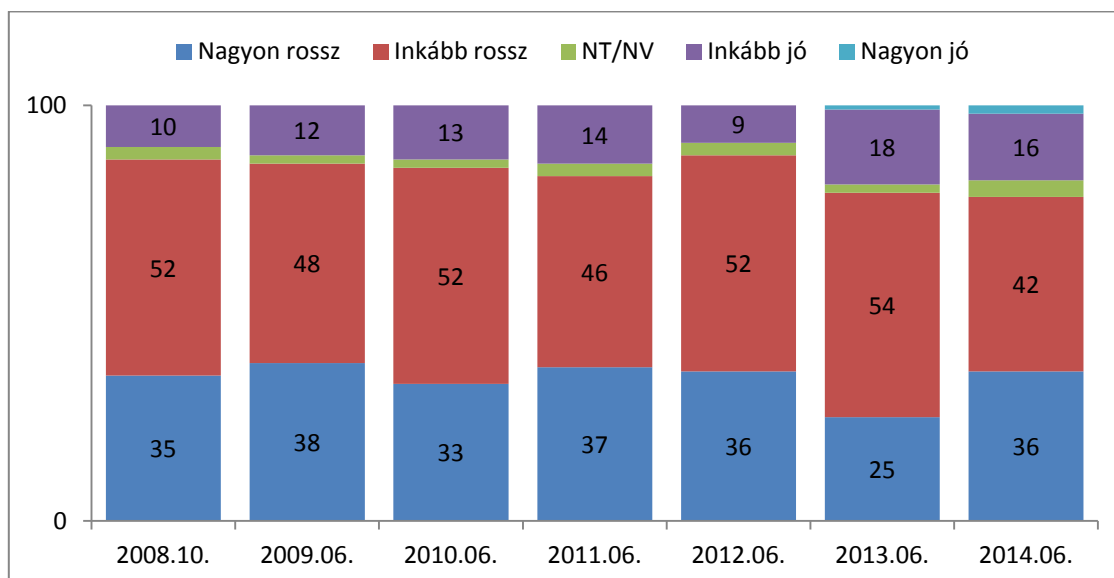
²⁶ A társadalmi önbesorolás alapján képzett csoportokban. A megkérdezettek elhelyezték magukat az 1-10 skálán, ahol az 1-es lépcső jelentette a társadalom legalacsonyabb szintjét, míg a 10-es lépcső a társadalom legmagasabb szintjét.

(1-4 szintek, N=429)						
A társadalom középső szintjein lévők (5-6 szintek, N=493)	49	43	6	1	1	100
A társadalom felsőbb szintjein lévők (7-10 szintek, N=125)	50	41	7	0	2	100

Az egyenlőtlenségek és a szegénység magyarországi kezeléséről

A szegénység és az egyenlőtlenségek kezeléséről meglehetősen rossz véleménnyel van a hazai lakosság. A 2014. júniusi Eurobarometer kutatás során (Special Eurobarometer, 2014) a megkérdezettek bő háromnegyede tartotta valamilyen szinten rossznak a helyzetet ebben a tekintetben (36 % nagyon, 42 % inkább rossznak). A kérdést először 2008 októberében tették fel, akkor a valamilyen szinten elégedetlenek aránya 87 százalék volt. Két kormányváltással és a válság első hullámával később, 2012 nyarán éppen ennyire volt rossz a szegénység kezelésének társadalmi megítélése. Bár a legutóbbi, 78 százalékos arány az eddigi legkisebb, óvatosságra int, hogy a nagyon rossz véleményen lévők aránya 2013-2014 között 25-ről 36 százalékra emelkedett.

3. Ábra: Az egyenlőtlenségek és a szegénység kezelésének megítélése Magyarországon (%
Eurobarometer kutatások)

Az öt évvel korábbi állapothoz képest a tavaly júniusban megkérdezetteknek mindössze 8 százaléka látott javulást. 42 százalékuk szerint körülbelül ugyanolyan maradt az egyenlőtlenségek és a szegénység kezelése, míg a relatív többség (46%) álláspontja szerint rosszabb lett. A jövőre vonatkozóan sem látszott kitörő optimizmus: 27 százalék rosszabb

helyzetet vár, 57 százalék ugyanolyan. Mindössze a kutatásban részt vettek 13 százaléka várta, hogy az elkövetkezendő egy évben jobb lesz a szegénység kezelése.

3. Táblázat: Az egyenlőtlenségek és a szegénység kezelése Magyarországon (% , Special Eurobarometer, 2014)

	Javult	Roszbabb lett	Körülbelül ugyanolyan maradt	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
Az öt évvel ezelőtti helyzethez hasonlítva	8	46	42	4	100
	Jobb lesz	Roszbabb lesz	Ugyanolyan marad	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
A következő 12 hónap alatt	13	27	57	3	100

Az egyenlőtlenségek és a szegénység kezelését a társadalom alacsonyabb szintjein lévők ítélik rosszabbnak. Körükben 41 százalékos volt a nagyon rossz véleménnyel rendelkezők aránya, míg a középső szinteken lévők között tíz százalékponttal kisebb ugyanez a mérőszám. A felsőbb társadalmi szinteken lévők 27 százalék ítélte jónak a problémára adott válaszokat, míg ugyanez az alsó rétegekben mindössze 13 százalék volt.

4. Táblázat: Az egyenlőtlenségek és a szegénység kezelésének megítélése egyes társadalmi csoportokban (% , Special Eurobarometer 2014)

	Nagyon rossz	Inkább rossz	Inkább jó	Nagyon jó	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
a társadalom alacsonyabb szintjén lévők (1-4 szintek, N=429)	41	41	11	2	4	100
A társadalom középső szintjein lévők (5-6 szintek, N=493)	31	45	19	2	3	100
A társadalom felsőbb szintjein lévők (7-10 szintek, N=125)	34	38	24	3	2	100

Az állam szerepéről

Az emberek többsége még mindig inkább az államtól várná el, hogy gondoskodjék az ellátásáról. A 2014. júniusi Eurobarometer kutatásban (Special Eurobarometer, 2014) arról

kérdezték a lakosságot, hogy álláspontjuk szerint az embereknek nagyobb felelősséget kellene vállalniuk, hogy önmagukat ellássák, vagy inkább a magyar kormánynak kellene nagyobb felelősséget vállalnia, hogy biztosítsa mindenki ellátását. Az öngondoskodást minden harmadik megkérdezett tartotta fontosabbnak, ugyanakkor 52 százalék inkább a kormánytól várna nagyobb felelősséget.

5. Táblázat: Öngondoskodás, vagy állami szerepvállalás? (% , Eurobarometer kutatások)

	A magyar kormánynak nagyobb felelősséget kellene vállalnia, hogy biztosítsa mindenki ellátását	Az embereknek nagyobb felelősséget kellene vállalniuk, hogy önmagukat ellássák	Attól függ (SPONTÁN)	Nem tudja, nem válaszol	Összesen
2014. június	52	32	15	1	100
2010. szeptember	67	27	4	2	100
2009. szeptember	71	23	4	2	100

2009-hez képest jelentősebb hangsúlyeltolódás figyelhető meg a közvéleményben. 23-ról 32 százalékra emelkedett azoknak az aránya, akik az öngondoskodást tartják fontosabbnak, míg 71-ről 52-re csökkent azoknak a részaránya, akik a kormánytól várnának nagyobb felelősséget. A trendet némileg árnyalja, hogy a spontán válaszok aránya az utolsó mérésnél jelentősen emelkedett. Ezek a válaszadók nem tudtak egyértelműen választani a két opció közül, szerintük az állami szerepvállalást csak bizonyos helyzetekben, területeken tudja felváltani az öngondoskodás.

A társadalom alacsonyabb szintjein lévők várnák leginkább a kormánytól, hogy biztosítsa mindenki ellátását. Körükben 27 százalék az öngondoskodás pártiak aránya, ami 10 százalékponttal kisebb, mint a társadalom magasabb lépcsőfokain állók között. Ebben minden bizonnyal szerepe van annak is, hogy ők kevésbé engedhetik meg maguknak, hogy önerőből gondoskodjanak a szükségleteikről.

6. Táblázat: Öngondoskodás, vagy állami szerepvállalás? Vélemények egyes társadalmi csoportokban (% , Special Eurobarometer 2014)

	A magyar kormánynak nagyobb felelősséget kellene vállalnia, hogy biztosítsa mindenki ellátását	Az embereknek nagyobb felelősséget kellene vállalniuk, hogy önmagukat ellássák	Attól függ (SPONTÁN)	Nem tudja, nem válaszol	Összesen

a társadalom alacsonyabb szintjén lévők (1-4 szintek, N=429)	59	27	14	1	100
A társadalom középső szintjein lévők (5-6 szintek, N=493)	49	37	14	1	100
A társadalom felsőbb szintjein lévők (7-10 szintek, N=125)	46	36	18	0	100

Az Európa 2020 stratégia szegénységgel kapcsolatos hazai céljai

Az „Európa 2020” az Európai Unió 2010-ben útnak indított, 10 évre szóló növekedési és foglalkoztatási stratégiája (Európai Bizottság, Európa 2020). Célja túlmutat azon, hogy kivezesse az Uniót abból a válságból, amely az utóbbi években Európa egészét megrázta, de amelyet a tagországok napjainkban már fokozatosan maguk mögött hagynak. Azt is elő hivatott segíteni, hogy az EU orvosolni tudja az uniós növekedési modell hiányosságait, és megteremtse az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés feltételeit.

A stratégia öt kiemelt cél formájában határozza meg, milyen eredményeket kell az Európai Uniónak 2020 végére elérnie a következő területeken: kutatás és fejlesztés, éghajlat-politika/energiaügy, oktatásügy, társadalmi befogadás, valamint a szegénység elleni küzdelem. A szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben 2020-ra az EU egészében legalább 20 millióval csökkenteni kell azoknak a számát, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent. Ennek a célnak a teljesülését az Európai Bizottság a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők arányával méri. A definíció szerint szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él valaki, ha vagy jövedelmi szegény²⁷ vagy súlyos anyagi deprivációban²⁸ vagy nagyon alacsony munkaintenzitású²⁹ háztartásban él.

Magyarország az Európa 2020 Stratégia szegénységi céljához kapcsolódva a gyermekes családok szegénységi rátájának, a súlyos anyagi nélkülözésben élők számának, valamint az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők számának 20-20%-os csökkentését vállalta 2020-ig; ez – a három indikátor által lefedett népesség közötti átfedések kiszűrésével – 450 ezer fő szegénységből való kiemelésével egyenértékű (Nemzeti Reform Program, 2014).

A KSH 2014. novemberi (KSH, 2014) jelentése alapján 2013-ban Magyarországon a teljes lakosság 31,1%-át, azaz 3 millió 44 ezer embert érintett a relatív jövedelmi szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának legalább egy dimenziója, ami 2,4 százalékponttal, azaz 241 ezer fővel alacsonyabb a 2012. évinél. Az egyes dimenziókat tekintve 0,3 százalékponttal nőtt a relatív jövedelmi szegények aránya, a munkaszegények aránya 0,3 és a súlyos anyagi deprivációban élők aránya 2,9 százalékponttal csökkent. Azok száma, akiket mind a három szegénységi dimenzió együttesen sújtott 461 ezer főt tett ki, ami 18 ezer fővel több, mint a megelőző évben.

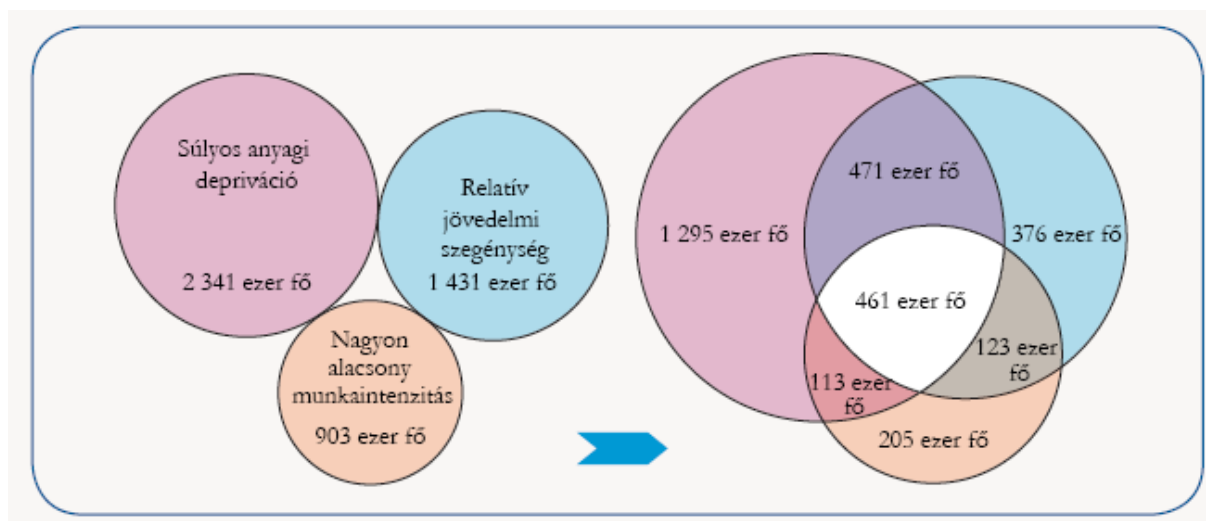
---

²⁷ Olyan háztartásban él, ahol a jövedelem nem éri el a medián ekvivalens jövedelem 60%-át, azaz a szegénységi küszöböt.

²⁸ Súlyosan depriváltak tekintjük azokat a személyeket, akikre a következő kilenc tétel közül legalább négy vonatkozik: [1] hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátraléka van; [2] lakás megfelelő fűtésének hiánya; [3] váratlan kiadások fedezetének hiánya; [4] kétnaponta hús, hal, vagy azzal egyenértékű tápanyag fogyasztásának hiánya; [5] évi egyhetes, nem otthon töltött üdülés hiánya; [6] anyagi okból nem rendelkezik személygépkocsival; [7] anyagi okból nem rendelkezik mosógéppel; [8] anyagi okból nem rendelkezik színes televízióval; [9] anyagi okból nem rendelkezik telefonnal.

²⁹ Azokban a háztartásokban élők tartoznak ebbe a csoportba, amelyekben a munkaképes korú háztartástagok a megelőző évben a lehetséges munkaidejüknek legfeljebb egyötödét töltötték munkával.

4. Ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma dimenzióként külön, illetve a dimenziók együttes figyelembevételével (2013, forrás: KSH)

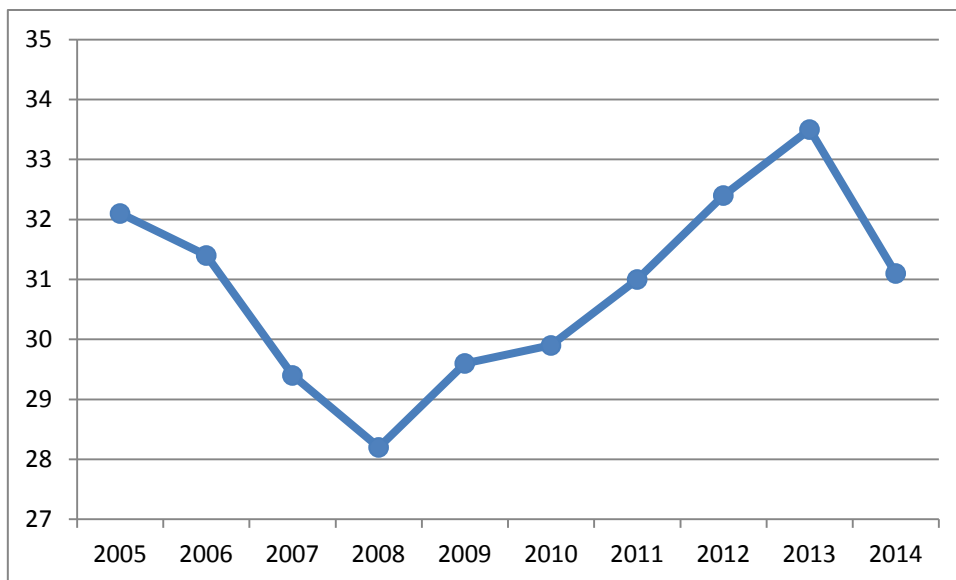
A Társi kutatóinak a 2014 őszén felvett Háztartás Monitor felmérés adatain alapuló összefoglalója szerint (Gábor-Szívós-Tátrai, 2015) 2014-ben a magyar népesség 35 százaléka élt szegénységben és társadalmi kirekesztettségben, az EU2020 stratégia által definiált mutatószám szerint. Ez alacsonyabb, mint a 2009-re vagy a 2012-re becsült érték. Míg a jövedelmi szegénységben élők aránya nem változott számottevően, addig mind a súlyos anyagi deprivációban élők aránya, mind a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya jelentősen csökkent.

E három népességcsoport között azonban értelemszerűen részben átfedés van, részben pedig elkülönülnek egymástól. 2014-ben a teljes népesség 4,5%-a tartozott a csak jövedelmi szegények közé, tehát az alacsony jövedelem mellett nem volt sem súlyosan anyagilag deprivált, sem nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban nem élt. Hasonlóképpen, 16%-uk volt csak anyagilag deprivált, 1,5%-uk pedig olyan, aki csak nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élt. Az egymást átfedő csoportok közül a jövedelmileg szegény és anyagilag is súlyosan deprivált népesség aránya 7,5% volt, a jövedelmileg szegény és nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké 0,5%, az egyszerre anyagilag súlyosan deprivált és nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké pedig 0,8%. Az egyidőben mindhárom csoportba tartozók aránya a népesség 4,1%-át teszi ki.

Ezeket az értékeket a két évvel korábbiakkal összevetve a kutatók megállapítása szerint a csökkenés mindenekelőtt a csak anyagilag súlyosan depriváltak arányának csökkenéséből származik. A másik két mutató által meghatározott népesség részarányának csökkenésével egyidejűleg nőtt a csak jövedelmi szegények aránya a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők között. Ezzel párhuzamosan az egyszerre szegények és súlyosan depriváltak arányának kismértékű növekedése arra utal, hogy a depriváltak körében nőtt vagy nem csökkent azok aránya, akiknek a szegénységi kockázata is magas. Másként

fogalmazva, a súlyos anyagi deprivációban élők köréből azok kerültek ki az elmúlt két évben, akiknek társadalmi-demográfiai jellemzői nem korrelálnak szorosan a szegénységgel, és ezek jellemzően a magasabb státuszú csoportok iskolázottság, munkaerő-piaci kapcsolódás és lakóhely tekintetében.

5. Ábra: A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya Magyarországon
(%, Eurostat)

Melléklet I.: A szakmai workshop tapasztalatai

A *Megkurtított szociális ellátások: a „munkaalapú társadalom”* című műhelyvitát 2015. április 15-én rendeztük Budapesten, külföldi és belföldi meghívottak, politikusok és civilek részvételével, jelen tanulmány felvetéseinek és következtetéseinek megvitatása céljából. A felkért hozzászólók névsora:

- Ralf Stegner alelnök, SPD
- Jan Stöß elnök, berlini SPD
- Jan Niklas Engels, Friedrich Ebert Stiftung
- Krekó Péter, Political Capital
- Lakner Zoltán politikai elemző, szociálpolitikus
- Szikra Dorottya adjunktus, ELTE TáTK
- Fekete Nagy Miklós aktivista, A Város Mindenkié
- Balog Gyula aktivista, A Város Mindenkié
- Karácsony Gergely XIV. kerületi polgármester, társelnök, PM

A résztvevők egyetértettek a workshopon abban, hogy Európában a válság hatására a szociális transzferek kiterjesztése történt meg az általános társadalmi elszegényedés megakadályozására. Ezzel szemben a magyar kormányok, a Gyurcsány-, Bajnai és Orbán-kormány, már a válság előtt csökkentették a juttatásokat a lecsúszó alsó-középosztálynak való kedvezés érdekében. A német előadók a németországi tapasztalatok közül elsősorban a szociális jogállamot, a szociális juttatásokhoz való – társadalmi csoportok között nem diszkrimináló – jogot hangsúlyozták, az emberi méltóság alkotmányos felfogásából levezetve azt. A hazai hozzászólók ugyan vitatták, hogy az elhibázott szociálpolitika pontosan mikorra is datálható, azonban mind egyetértettek az Orbán-kormány kiemelt felelősségében a szociális juttatások társadalmi csoportokat tekintve rendkívül aránytalan elosztásában, a szegénység arányának drámai emelkedésében és egyes társadalmi csoportok indokolatlan megbélyegzésében. Ennek eredményeként pedig egy olyan „társadalmi szerződés” jött létre, amely a negatív elosztáson alapulva a kedvezményezett csoportoknak lehetővé teszi a különféle járadékok megszerzését, míg másokat elítélnek az életfenntartásra irányuló erőfeszítéseikért. A válaszadók szerint egyrészt a szociális jogok, másrészt a szakpolitika területén kellene a pártoknak előrelépést tenni, megfelelő programokat kidolgozni, hiszen a fő kérdés: *„mennyi egyenlőtlenséget képes elviselni a magyar társadalom?”*

A vita a Chatham House szabályai alapján zajlott, így az elhangzott fontosabb megállapításokat szó szerinti idézetekkel, de a megszólalók személyének megjelölése nélkül közöljük.

Idézetek

„(Németországban) 2003-2004-ben a munkanélküliség 5 millió embert érintett, melyről kibontakozott egy vita, hogy hogyan lehet csökkenteni. Az addigi szociális segélyezés a rendszert megváltoztatták (...) az egyéni teljesítmények meghatározóbbak lettek, de akik sokáig dolgoztak és rövid időn belül elvesztették munkájukat, nem kaptak juttatásokat. (...) Ezt a kurzust korrigáljuk az elmúlt években, most a munkakereső hosszabb időn át az munkanélküli segélyt, ha hosszabb ideig dolgozott. Hosszú idő után állami törvényes minimálbért elértük, ez 8.5 euró óránként, amely sokak számára előrelépés volt.

Van egy olyan elképzelés, hogy szociális jogállam vagyunk, az állam nem húzódhat vissza. A hajléktalanság minden megjelenési formája problémát jelent, amibe nem szabad belenyugodni. Az alkotmány első szakasza kimondja, hogy az ember méltósága sérthetetlen, implicálja, hogy minden ember egyenlő–nem lehet másként bánni a hajléktalanokkal vagy menekültekkel.”

„A szociális juttatások csökkentésében nagyrészt az Orbán-kormány felelőssége megáll, de nem csak az Orbán-kormányé. (...)Ladányi János 2007-2008-ra teszi a fordulatot, az volt az a segélyezési reform, amely közelebb hozta a segélyezést a megélhetési minimumhoz.

Hungarikum, hogy az alaptörvény biztosítja, hogy a hajléktalanokkal szemben büntetőeljárást lehet kezdeményezni. Hatása van a politikai életre, a magyar baloldalon az is vita tárgyát képezi, hogy van-e feltétel nélküli állampolgári jog, lehet-e az alapján szociális juttatásokat biztosítani.

(...) a baloldal sem nagyon képvisel alternatívát, mert olyan társadalmi közeget értelmek, melyben olyan státuszféltés jellemzi a társadalmat, hogy nem mer kiállni. A következménye, hogy nem is lehet olyan politikai platformot létrehozni, ami (...) nem teszi lehetővé a világos elvi elhatárolódást a Fidesz és Jobbik elképzeléseitől.

A válság is sújtja az országot, rontja a közhangulatot, ez jó táptalaj a bűnbakkeresésnek. Támadások érik az oligarchák mellett a legrosszabb helyzetben élőket – drámai hadjárat folyik Magyarországon. Az a benyomás, hogy ha van társadalmi szerződés, akkor a negatív társadalmi elosztás, a teljes társadalomra jellemző járadékvadászat, egyesek a juttatásokat erő alapján ki tudják szorítani az államtól, miközben másokat elítélnék az életfenntartás miatt.

Negyedszázados foglalkoztatási krízis van, amely összekapcsolódott a rendszerváltás sokkjával. Ez a legfontosabb oka, hogy a szegénység tartóssá vált. Megmaradtak bizonytalan élethelyzetek milliók számára. Az elosztási viták arról szólnak, hogy a belső körben lévők hogyan tudják megvédeni a részüket a körön kívül állókkal szemben. A társadalombiztosítási rendszer meggyengül, ha százezres létszámok nem tudnak munkát vagy legalisan munkát vállalni. Van egy állam, amely szereti kontrollálni az állampolgárokat, míg a ráeső részt a kötelezettségvállalásból nem teljesíti, a jóléti vállalások színvonalával egyre komolyabb

gondok vannak. A segélyezésről tudjuk, hogy duális társadalmat eredményez, az egyik fele segélyezi a másikat – komolyan szembe lehet fordítani társadalmi csoportokat, főleg, ha a politikai kurzus hajlamos erre – miközben a társadalom alapélménye a biztonság elvesztése, és a bizonytalanok úgy élik meg, hogy ne kapjon az, ha nekem is nehéz...

Arra kellene válaszolni, mit gondolunk: mennyi egyenlőtlenséget képes elviselni a magyar társadalom? Hiányzik a bizalom, az együttműködés. A baloldalnak egy választ kellene adnia, hogy egy politikai közösségbe tartozik-e mindenki, erre kellene szakpolitikai válaszokat adni.

Az alapjövedelemről van két megvitatható koncepció, politikai programba beemelhető. Az adórendszerben is lehetne olyan reformokat végrehajtani, komolyabb kockázat nélkül, még a meglévő elosztási kereteken belül maradván. A baloldali kezdeményezésnek fontos része kellene legyen a feudalizmus csökkentése pl. közmunka esetében.”

„Egy kis keveredés van, hogy a jóléti államról vagy segélyezésről beszélünk. A kettő összemosódása veszélyes: a segélyezés csak töredékét jelenti a szociális transzfernek. Ne szűkítsük le a diskurzust a segélyezésre, amely a GDP 0.5%-a, mert azt elutasítja a társadalom többsége – de tegyük mellé az egyéb hatalmas transzfertömeget.

Két ideológiai pólus csap össze. Egyfelől az MSZP 2005-2006 között a segélyezési rendszer korrekciója mellett a családi pótlékot duplájára emelte, gyermekszegénység elleni programmal. Az MSZP visszafordulását a családpolitikában oda datálhatjuk, amikor kihátrált a gyerekszegénység program mögül még a válság előtt, tragikus lépés volt. A középosztály próbálta volna megnyerni a szegény-ellenességgel, neoliberális politikával. (...) A Fidesz pozícionálta magát, hogy megmenti a GYES-t és mellé teszi a családi adókedvezményt, de egyértelműen elinflálja a családi pótlékot, mivel nem emelte annak összegét. A családi adókedvezményre nem hozott plafont. Európában mindenhol létezik a lefelé kedvezés és felülről plafonírozás.

Perverz újraelosztás: 2-3 gyerekes család esetében 3x-os a különbség a jobb helyzetű család javára a szociális juttatásokban. (...) Látjuk az adatokon az eredményeket. 40% körüli a 7 éven aluli gyermekek között a szegények és kirekesztettek aránya, arányuk 2007 után kezdett el drasztikusan növekedni. A 90-es években legalacsonyabb volt nálunk a gyermekszegénység, azóta Csehország és Lengyelország megelőzött, Románia és Bulgária szintjén vagyunk, utóbbiaknál azonban csökken ez az arány.

A kormány nem akar jóléti államot építeni, hiszen annak két összetevője lenne: a procedurális kérdések, hogy mire fordít az állam forrásokat demokratikus konzultációk során dőlnek el – ezt szüntették meg legelőször, egyéni képviselői indítványokkal döntenek. A másik a tartalmi elemek, hogy az állam törekszik-e, hogy megvédje a leggyengébbeket, nem törekszik erre.

(...) Már a Gyurcsány-kormányban a segélyek megkurtításával és párhuzamosan a közmunkarendszer kiépítésével a célja az volt, hogy úgy nyugtassa meg az alsó, leszakadó

középosztályt, hogy éles választóvonalat húz a dolgozók és a segélyezett, szegény, lusta ember között. Ez még könnyebb, ha a sajtó etnicizálva mutatja be a szegényeket és segélyezettteket. A szegények és romák összemosására a valóság is rájátszik: a munkanélkülivé vált szakmunkások azok, akik elhagyták az országot - akik itt maradtak, azok egyre inkább cigányok, akiket közmunkaprogrammal lehet rendszabályozni. Akkor lehet beszélni valódi baloldarról, ha irányt vált, nem a társadalmi csoportok közötti határvonal meghúzása a célja...

Az európai államok két dolgot csináltak: hosszabb időszakra biztosították, felemelték a segélyeket. (...) Ezen kívül Európában megtörtént a képzési programok felfuttatása. Ez az igazi kiút, a képzés és az átképzés megerősítése, hogy több embert lehessen foglalkoztatni, de ezeket teljesen leépítette az Orbán-kormány, ebből katasztrófa következhet. A politikai nyereség, hogy konzerválja a feudális viszonyokat, úgy tűnik, megéri: a Tárki Monitor felmérése szerint a magyar családok 10% érintett közmunkával, akik emiatt pozitívabban ítélik meg a jövőjüket – ez egy politikai siker. Ezzel szemben nem lesz egyszerű dolog (jó politikát csinálni)."

„Probléma, hogy a 25 évnyi válságban a magyar társadalom torzul attól, hogy milyen válaszokat tudott az adott politika adni a helyzetre. A válságra kellene politikai választ adni, de ennek csak része a szociálpolitika – nem lehet a szociálpolitika oldaláról azt megoldani. A kérdés, hogy az eltorzult társadalomban, amely nyitott a bűnbakképzésre, miféle politikával lehet előállni, amely nem ütközik azonnal kritikába. A középosztály nem nyerheti vissza a maga szerepét úgy, hogy 4 millió embert maga mögött hagy.”

„A német alkotmány legfontosabb része az első paragrafus, az ember méltósága érinthetetlen – nem a gazdagoké, a németek, eu-s polgároké, hanem az emberé. Erre nagyon sok minden épül, pl. a menekültek státusza, menekültügyileg sem kérdőjelezhető meg az ember méltósága, azt a társadalmi együttélés alapelveként határozza meg.

A jobboldali pártok hatalmi pártok, nincs szükség programra, a baloldali pártok programpártok, ki kell fejteniük a társadalom átalakításának terveit. Berlinben sokkal több a bérlő, a lakosság 90% bérlakásban él, csak az igazán jól keresőknek van lakása. Berlin óvja a bérlők érdekeit, mi is beindítottunk pár intézkedést: szociális bérlakások építését, legfeljebb a jövedelem 30%-át kell kiadni a lakásköltségekre. A céltól idegen kezelést akartuk megtiltani, hogy nyaralót, ügyvédi irodát csináljanak a lakásokból, azok maradjanak meg szociális bérlakásnak. Meg fogjuk tiltani, hogy öröklakássá nyilvánítsanak a belvárosban bérházakat – ez Münchenben és máshol is volt. A gazdasági válság hatására Európában mindenhol problémává vált a kényszer-kilakoltatás – ezért több lakást kell építeni, fokozni a kínálatot. Berlinben a menekültek, a roma családok, szíriaiak stb. helyzetét is emberhez méltóan rendezzük. Van egy komoly menekülthullám egész Európában. A menekülteket a magyar kormányhoz hasonlóan nem szabad arra használni, hogy a velük szembeni hangulatot szítsunk, ami kedvezne a szélsőjobboldali pártoknak.”

„Az önkormányzati normatívákat megszüntette a kormányzat, a kormány érvelésének ennek ellenére van egy igazsége. A támogatási formák elavultak, átgondolatlanok voltak. Az általam vezetett kerület kihasználta a helyzetet, (...) univerzális támogatáspolitikát valósított meg: univerzális jövedelem, minden rászoruló család elérése, a lakhatás biztonságának erősítése érdekében a kerületen belül. Részben havi lakásfenntartási támogatás, részben adósságcsökkentés – az erőforrások 80%-át ez a két támogatási forma teszi ki.

Létrehoztunk egy monitoring bizottságot, az új lakhatási támogatási rendszer működését vizsgálja, hogy a kilakoltatások a kerületben megszűnjenek. A többi önkormányzat sokszor maradék-elvek fenntartják a korábbi támogatási formákat, miközben ezekről lehet tudni, hogy nem a megfelelő célcsoportokhoz jutnak. Hosszútávon a szociális lakások felújítása, szociális lakásszövetkezet létrehozása – a Nyugat-Európában jól ismert technikák alkalmasak a problémák megoldására.

A kormány tervezi egy országos lakásprogram indítása uniós forrásokból, ennek egyik mintaprogramja lehetne a zuglói lakásprogram.

Két válság találkozik össze a lakhatási válságban. Az elmúlt évtizedek elhibázott lakáspolitikája, nincs önkormányzati lakásszektor, rossz állapotúak, aki hozzájut, szegénységi csapdába kerül bele a magas önkormányzati rezsiköltségek miatt. A jövedelmi egyenlőtlenség komoly probléma- országosan a megelőzés kevesebbe került volna, mint most a tűzoltás.

(Másképpen) energiaszegénység – válaszként az energia-hatékonyság, a bérlakásépítés egyszerre csökkenti a családok költségeit és teremti munkahelyeket. A kormány ördögi körben van, negatív problémákra ad negatív válaszokat.

A hajléktalanokból cinikus módon csinált PR-szempontról a kormány ellenséget, ezzel ellenségképet kreált a lecsúszó alsó-középosztálynak, akiket nem tud felemelni. „

„A lecsökkentett segély összege is több, ha az ellátórendszerben mellette részt vesz és ételt kap a rászoruló, míg ha dolgozik a közmunkában, akkor 50000-et kell beosztania 90 alkalomra.”

Melléklet II.: A kormány által vállalt intézkedések a 2014-es Nemzeti Reform Programban

7.Táblázat: Nemzeti Reform Program, 2014:

Intézkedés megnevezése	Végrehajtás további ütemezése - elkövetkező 12 hónap	Várt hatások leírása
A felzárkózáspolitikáé tervezését, végrehajtását, monitorozását, nyilvánosságát biztosító eszközök, programok		
a) A stratégia monitoring rendszerének kialakítása,működtetése –	A Stratégia programjainak végrehajtásáról rendelkezésre álló információk, illetve a társadalmi környezet áttekintését szolgáló tanulmányok nyomán előkészítjük az NTFS következő, 2015-2017. évekre szóló intézkedési tervét. Fejlesztjük a stratégia monitoring rendszerét, a program monitoring rendszert az új intézkedési tervhez igazítjuk, kutatásokat támogatunk a társadalmi környezet változásainak nyomon követése szándékával.	A nyomon követési rendszer segítségével összeállított beszámolók, jelentések nyomán pontosabb, hatékonyabb intézkedéseket alakítunk ki.
b) A felzárkózáspolitikáé koordinációs kereteinek kialakítása	A tervezettek szerint minimum 2 ülés összehívása	Megteremtődik a párbeszéd az érintett célcsoport képviselőivel, és az állami szereplők/felelősök között összehangolásra kerülnek az egyes szakpolitikai intézkedések.
Hátrányos és halmozottan hátrányos gyermekekre vonatkozó programok		
a) Gyermekházak működtetése	folyamatos	A mélyszegénységben élő, többségében roma származású, súlyos szocializációs hiányokkal küzdő kisgyerekek – a szülők bevonásával – a későbbi fejlődésük szempontjából legfontosabb korai életszakaszban segítséget kapjanak a készségeik és képességeik kibontakoztatásához, amely elengedhetetlenül szükséges későbbi óvodai beilleszkedésükhöz és iskolai sikerességükhöz. A

Intézkedés megnevezése	Végrehajtás további ütemezése - elkövetkező 12 hónap	Várt hatások leírása
		koragyerekkori beavatkozás révén erősödik a társadalmi integráció az óvodai, iskolai, munkaerő-piaci, helyi társadalomba való beilleszkedéssel. A szülői kompetenciák erősödnek. Megtörhet a szegénység újratermelődése az érintett gyerekeknél - esélyt kapnak a sikeres integrációra
b) A "Legyen jobb a gyermekeknek!" Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága	A hatályos szabályozás értelmében az ÉB évente négy alkalommal ülésezik.	A gyermekszegénységet érintő célkitűzések megvalósulásának nyomon követése folyamatossá válik, a monitorozás, a társadalmi folyamatok alakulásának figyelemmel kísérése alapján a TFCTB számára megfogalmazott javaslatok segítik a gyermekszegénység csökkentését célzó programok megvalósítását.
c) Egészséges táplálékhoz való hozzájutás esélyének megteremtése	Iskolagyümölcs-program: A 2013/2014. tanévi program zárása 2014. június 1.; a 2014/2015. tanévi nemzeti stratégia elkészítése és benyújtása a Bizottsághoz: 2014. április 30.; bizottsági végrehajtási határozat megjelenése az uniós forrás felosztásáról: 2014. június 30.; az iskolagyümölcs-program végrehajtásáról szóló VM rendelet módosítása: szükség esetén, a 2014/2015. tanévi program indítása 2014. szeptember. Iskolatej program: 2014. év során a program keretében edukációs intézkedést tervezünk végrehajtani, melynek célja a program népszerűsítése. A vonatkozó jogszabály módosítást március-április folyamán tervezzük elvégezni.	Iskolagyümölcs-program hosszú távú hatásai: a célcsoport zöldség-gyümölcs fogyasztásának növelése, egészséges táplálkozási szokások kialakulása, túlsúlyosság, elhízás csökkenése, zöldség-gyümölcs iránti kereslet növekedése, a termelői jövedelmek stabilizálása. A programban a 2013/2014. tanévben 2032 általános iskola (92%) 538 832 fő 1-6. osztályos tanulója vesz részt. Iskolatej program: a program elsődleges célja, hogy rendszeres tejtermék fogyasztó ifjúságot neveljünk ki. A program ilyen jellegű hatását csak hosszú távon tudjuk lemérni.
Helyi esélyegyenlőségi programok	2014. évben az önkormányzatok által elfogadott, helyi esélyegyenlőségi programokban foglalt intézkedések megvalósítása zajlik. A helyi esélyegyenlőségi program időarányos megvalósulását, illetve helyzetelemzésben felzárpt helyzet esetleges megváltozását két évente	Helyi szinten, a helyi intézkedésekben erőteljesebben jelenik meg az esélyegyenlőség és társadalmi felzárkózás. Az 5 évre szóló helyi esélyegyenlőségi programok elkészítése folyamatos. Az eddigi az önkormányzatok által jóváhagyott HEP-ek száma: 2853,

Intézkedés megnevezése	Végrehajtás további ütemezése - elkövetkező 12 hónap	Várt hatások leírása
	szükséges áttekinteni, az áttekintés alapján szükség esetén a helyi esélyegyenlőségi programot felül kell vizsgálni, illetve a helyzetelemzést és az intézkedési tervet az új helyzetnek megfelelően kell módosítani. Ezen felülvizsgálatra 2015. évben kerül sor.	a bevont települések száma pedig 3117.
Szociális földprogram	A program futamideje: 2013 április-2014. június 30. A 2014. március 4-én megjelent a Szociális földprogram 2014-re vonatkozó kiírása, forrása 250 millió forint, melyből mintegy 200-230 pályázat részesülhet támogatásban.	A hátrányos helyzetűek foglalkoztatása, foglalkoztathatósága és ezzel felzárkózási esélye is javul. Az állam közfoglalkoztatásra irányuló törekvéseivel összhangban erősíti a háztartás, mint szociális és gazdasági egység jövedelemszerző képességét, a szociálisan hátrányos helyzetű, inaktív vagy tartósan alacsony jövedelmű emberek és leszakadó települések gazdasági aktivizálását, értékteremtő munka lehetőségének biztosítását.
Területi leszakadási folyamatok megfordítása	A 2011-es támogatási csomag 19 nyertesének programjai várhatóan 2014 végén zárulnak. A szegénység mélyülésének, újratermelődésének és területi terjedésének mérséklése érdekében 2010-ben indított TÁMOP 5.1.3. konstrukció 25 nyertes projektje 299 település bevonásával zajlik. 2014-ben több kísérleti program indul az elnéptelenedő falvak kedvezőtlen társadalmi-gazdasági folyamatainak megfordítására a TÁMOP 5.3.11. konstrukció keretében.	A programok hatására erősödik a társadalmi kohézió, fejlődnek a helyi közösségek, csökkennek a jövedelmi szegénységből adódó hátrányok, és a kedvezőtlen gazdasági és társadalmi folyamatok. Mérséklődik az egymásba fonódó területi és társadalmi hátrányok következményeinek, a szegénység mélyülésének, újratermelődésének területi terjedése.
Komplex telepprogramok végrehajtása	TÁMOP 5.3.6-11/1 zárása 2015. november 30. TIOP 3.2.3A zárása 2015. II. félév	A komplex programok hatására javulnak a szegregátumokban élők integrációs esélyei. Várhatóan több mint 3300 személy kerül bevonásra, és közülük több mint 2000-en képzésekben is részt vesznek.
Pénzbeli szociális, családtámogatási, megváltozott munkaképességű személyek részére biztosítható ellátások változásai	Folyamatos.	Az ellátásokkal érintett rétegek (hátrányos helyzetűek, fogyatékkal élők, gyermekes szülők stb.) életszínvonala, szociális helyzete javul.

Források

Európai Bizottság, Európa 2020 Stratégia. http://ec.europa.eu/europe2020/index_hu.htm

Gábos András – Szivós Péter – Tátrai Annamária: *Jövedelmi szegénység és társadalmi kirekesztettség jellemzői Magyarországon*, in Szivós Péter – Tóth István György (szerk.): *Jól nézünk ki (...?!). Háztartások helyzete a válság után*, 2015. március. Elérhető: http://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2014_teljes.pdf

KSH, A háztartások életszínvonala, 2014. november.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/hazteletszinv.pdf>

Nemzeti Reform Program, 2014. április. <http://2010-2014.kormany.hu/download/b/44/41000/Nemzeti%20Reform%20Program%202014.pdf>

Special Eurobarometer 418, 2014.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_418_en.pdf

Special Eurobarometer 355, 2010.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_355_en.pdf

Special Eurobarometer 321, 2009.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_321_en.pdf